

De paalhoofden, dat zijn wij

Al honderden jaren strekken op de Zeeuwse stranden rijen paalhoofden zich uit naar de Noordzee. Ze zijn net zo vanzelfsprekend als het getij. Aangelegd door de mens om het afkalven van de kust in te dammen. Voor hoelang nog? Het waterschap Zeeuwse Eilanden onderzoekt nut en noodzaak en de kans is groot dat in elk geval een deel verdwijnt. Kunstenaar Pauline van Lynden maakte zo'n 5000 foto's van de paalhoofden, met het oog op een door haar samen te stellen boek.

Van jongs af aan brengt ze vakanties door in Veere en daar hoort ook strandbezoek bij. Er is een foto bewaard met de achtjarige Pauline van Lynden zittend op een strandpaal. Onwettend van haar latere fascinatie voor de paalhoofden. Schrijvend aan haar boek *Rajasthan* - beelden en woorden over India - in het familiehuis naast het historische Veerse stadhuis, waaide ze uit op het strand. Daar drongen ineens de paalhoofden zich onweerstaanbaar op.

„Ik weet niet wat er met me gebeurde. Ik zag de palen en het hout van dichtbij en dacht: morgen neem ik mijn camera mee. In de kortste keren had ik twaalf rolletjes vol. Ik durfde ze aan niemand te laten zien, want ze zouden me vast voor gek verklaren. Schoorvoetend heb ik de foto's toch hier en daar laten zien en de reacties waren zeer positief. Zo ontstond het idee voor een boek.“ Dat was 2,5 jaar geleden en Van Lynden gaat ervan uit dat het Engelstalige *When man meets the sea* volgend jaar verschijnt.

Geheim

Dat ze kiest voor een buitenlandse uitgever heeft te maken met de contacten die ze legde voor de verschijning van het zeer geprezen *Rajasthan*, uitgekomen in een Engelse, Franse en Nederlandse editie. Van Lynden rekent erop dat ook van het boek over de Walcherse paalhoofden een Nederlandstalige versie komt. Ze hoopt dat het boek bijdraagt aan een bredere kennis over de paalhoofden. Zelf heeft ze, prattend met allerlei mensen, veel informatie vergaard. Die krijgt zijn weerslag in het boek, met de vele foto's, gemaakt in alle seizoenen. Tot die tijd blijven de foto's nog 'geheim'; om een indruk te geven wil ze er eentje alvast aan de openbaarheid prijsgeven.

Pauline van Lynden werkt aan een fotoboek over Zeeuwse paalhoofden. foto Lex de Meester

Pauline Everts, barones Van Lynden - haar familie heeft al eeuwenlang banden met Zeeland; ze woont in Doorn - studeerde politieke wetenschappen aan de universiteit van Leuven. Daar doet ze niet zoveel mee: ze schrijft, fotografeert, schildert en is kunst-boekbinder. Die kunstzinnige uitingen zijn terug te vinden in haar benadering van de paalhoofden. Maar ook een fikse dosis realiteitszin: ze heeft zich verdiept in het 'hoe en waarom' van deze typisch Nederlandse vorm van kustverdediging. Van Lynden weet nu dat er verschillende soorten paalhoofden zijn en waar gordingen en kespes toe dienen. Dat vergt enige uitleg. Langs de kust ligt 254 kilometer duin, waarvan 31 procent verdedigd wordt met strandhoofden en 7 procent met paalrijen. In Zeeland zijn ruim tweehonderd paalhoofden te vinden. Een *strandhoofd* is een stenen dam tussen twee houten schermwanden. Een *paalscherm* wordt gevormd door een meestal dubbele paalrij, zonder stenen berm. Een *paalhoofd* is een strandhoofd, gecombineerd met twee paalschermen en meestal voorzien van een kopbestorting. Een *gekoppeld hoofd* is een paalscherm waarvan de palen onder-

ling met gordingen en kespes zijn verbonden, beschermd met zinkstukken en bestorting. Van Lynden vat ze samen onder de noemer paalhoofden. De constructies, die nogal eens aan veranderingen onderhevig waren, bestaan sinds de 16e eeuw, met als doel vasthouden van het zand, om te voorkomen dat de zee landwaarts opdringt. Dat is met wisselend succes ook gebeurd, echter in onvoldoende mate.

Nu is gekozen voor het massaal en regelmatig opspuiten van zand, waardoor de functie van paalhoofden in een ander licht is komen te staan. Waterschap Zeeuwse Eilanden wil bij Westkapelle en Vlissingen 20 gekoppelde paalhoofden vervangen door stenen strekdammen, zeer tegen de zin van veel Westkappelaars. Die beschouwen, net als trouwens Van Lynden, de houten hoofden al onlosmakelijk verbonden met hun kust. Het is historisch erfgoed. Ze hebben ook een naam, zoals het Van Lyndenshoofd, Hurgronjeshoofd, Oud Poppeshoofd. Het waterschap onderzoekt nog of de paalhoofden bewaard kunnen worden, maar dan is wel een oplossing nodig voor de hogere kosten van instandhouding.

foto Pauline van Lynden

Van Lynden houdt zich buiten die discussie. „Ik besef dat het een ongelooflijk gevoelig onderwerp is.“ Ze weet wel dat het niet de eerste keer is dat de positie van de paalhoofden aan de orde is. De waterbouwkundige Andries Schraever zorgde er begin 19e eeuw voor dat die paalhoofden werden afgezaagd en omgevormd tot stenen hoofden. Van Lynden: „Maar ze zijn binnen de kortste keren weer begonnen palen neer te zetten.“ Ze wijst erop dat de paalhoofden een puur product zijn van de mens. Iemand zei ook tegen haar: 'de paalhoofden, dat zijn wij - de mensen'. Van Lynden bewondert de houding van onze

voorouders tegenover het water. „Ze hadden een groter respect voor de zee dan nu. De schoonheid van hun werk - de paalhoofden - heeft te maken met het onverwachte van de natuur.“ Ze weersprekt de opvatting dat de zeevering noch landschap, noch archeologie is. „Het is allebei.“

Hoeveelheid

Wat voor haar de paalhoofden zo bijzonder maakt is vooral de hoeveelheid. „De repetitie ervan, de schaal waarop ze zijn toegepast. En de constante verandering. Het is de hele tijd anders. Daarom is het zo leuk rond te lopen en te fotograferen. Je ziet het veranderen. Een vier-

kante paal bij Westhove ken ik nu drie jaar. Daar heeft het weer behoorlijk aan gewerkt, het hout begint te barsten. Door de zandverplaatsingen is hij inmiddels helemaal verdwenen.“ Het verzamelen van materiaal over de paalhoofden ervaart Pauline van Lynden als 'een fantastische zoektocht'. Ze besefte dat voor veel Zeeuwen de bescherming tegen de zee voorop staat; die kijken daar heel nuchter tegen aan. „Die zijn het landschap zo gewend, dat ze vergeten dat er paalhoofden zijn. Ik vind dat we in alle redelijkheid moeten proberen ze te beschermen.“

Rinus Antonisse

ONDERWEG

Het Zeeuws Biologisch Museum bij Oostkapelle houdt morgenavond de activiteit **korren en zeeschuimen**. Vanaf het strand wordt een sleepnet door het water getrokken. Daarna wordt met een gids gekeken naar de vangst. Vertrek is om 19.15 uur bij het museum. Kosten €2,-. Aanmelden via 0118-582620.

IVN houdt donderdag voor de laatste keer dit seizoen een wandelexcursie door de **duinen** en langs het **strand bij Zoutelande**. Vertrek is om 19.30 uur bij het speeltuintje op de dijk. Dit is te vinden via de Duinweg en opgang 't Martgat of via de opgang in het dorp en dan 100 meter richting Dishoek lopen. Deelname is gratis. Informatie: 0118-561475.

Natuurmonumenten houdt vrijdagavond de excursie **muizen en vleermuizen spotten**. Deze vindt plaats bij de Zwaakse Weel, in de **Zak van Zuid-Beveland**. De excursie o.l.v. een gids begint om 20.30 uur bij de werkschuur van Natuurmonumenten aan de Zwaaksedijk 5 bij Kwadendamme. Aanmelden bij bezoekerscentrum van de Zeeuwse Schaapskudde (0113-655268). Kosten: €7,-, leden Natuurmonumenten en Zeeuwse Schaapskudde €4,-, kinderen t/m 12 jaar €2,-.

Natuurmonumenten, stichting Het Zeeuwse Landschap en de Nederlandse Onderwatersportbond houden zondag op **Neeltje Jans** weer de excursie **wandelen rondom de vloedlijn**. Eerst wordt gewandeld over het eiland, daarna worden aquaria bekeken die door duikers gevuld zijn met hun vangst uit de Oosterschelde. Vertrek is om 14.00 uur bij het bord 'startpunt natuurexcursies', op de parkeerplaats van Neeltje Jans. Informatie en aanmelden kan via 0113-569110. Kosten: €2,-, kinderen t/m 16 jaar €1,-, leden van een provinciaal landschap of Natuurmonumenten gratis.

Tijdens de kunst- en natuurroute in **Wemeldinge** (komend week-einde) is ook de **tuin** van de familie Zwaan aan de Kerkweg 14 geopend voor publiek. Openings-tijden: zaterdag van 10.00-17.00 uur, zondag van 12.00 tot 17.00 uur. Toegang kost €4,-.

Stichting **Het Zeeuwse Landschap** heeft ook voor deze week weer een aantal **excursies** georganiseerd. Het gaat om:
-Duingebied Oranjezon, Vrouwenpolder: di. 16 en 23 aug., 19.15 uur;
-Verdrongen Zwarte Polder, Nieuwvliet: wo., 19.30 uur;
-Verdrongen land van Saeftinge: wo., 18.30 uur;
-Het Zwin: do., 10.00 uur;
-Neeltje Jans: vr., 22.00 uur;
-Slikken van De Heen, Sint Philipsland: za., 13.30 uur.
Informatie: www.hetzeeuwse-landschap.nl of 0113-569110.